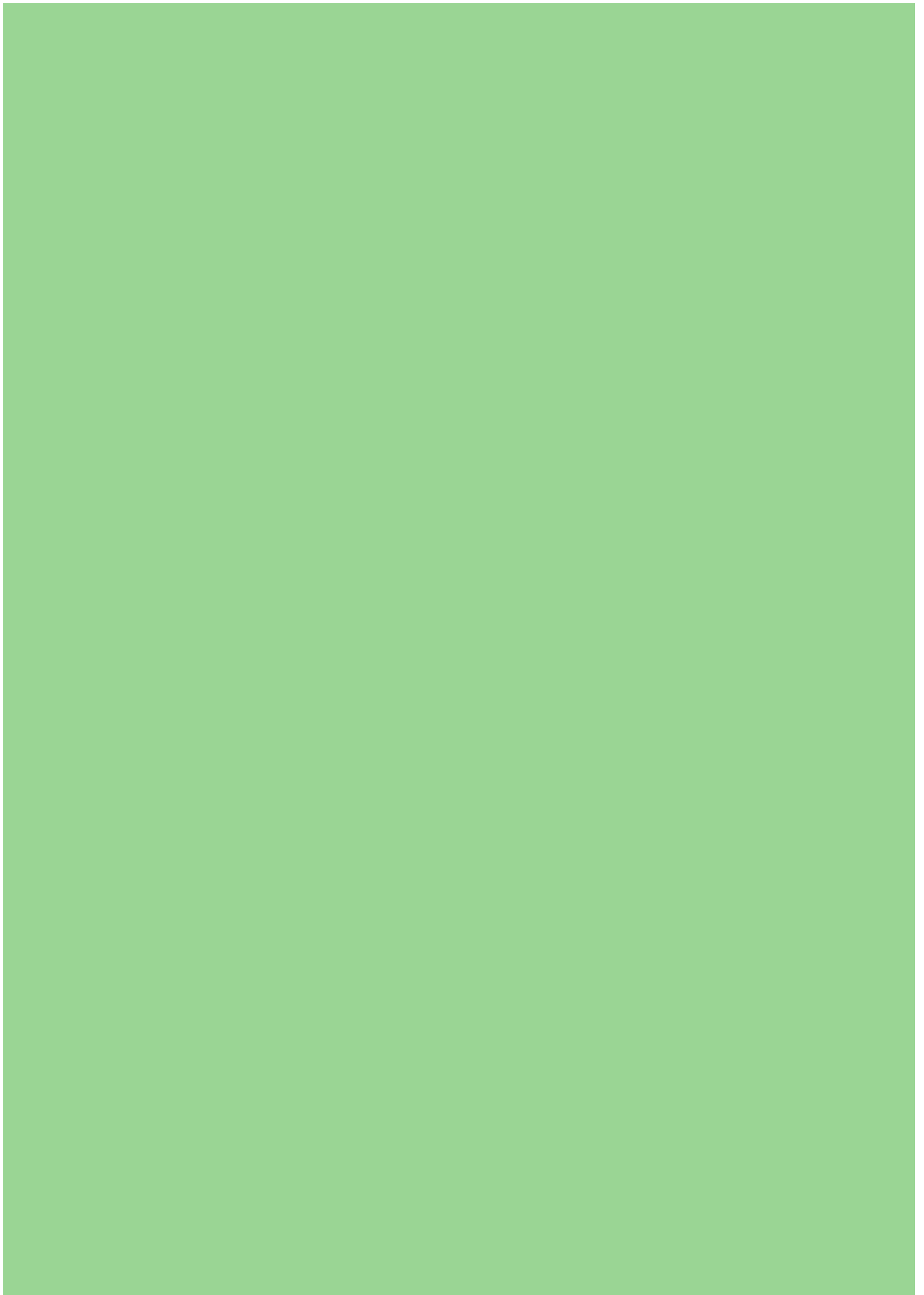

มาตรฐานการดูแลรักษา ที่สาธารณประโยชน์

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
กระทรวงมหาดไทย

คำนำ

การจัดบริการสาธารณะเป็นภารกิจสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องดำเนินการทั้งตามอำนาจหน้าที่และตามที่ได้รับถ่ายโอนจากส่วนราชการต่างๆ โดยมีหลักการดำเนินงานที่จะต้องยึดถือไว้ว่า “การจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนนั้น จะต้องดีขึ้นหรือไม่ต่ำกว่าเดิม มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน มีการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการที่มากขึ้น”

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานหลักในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพในการบริหารจัดการ และสามารถให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ได้เล็งเห็นความสำคัญของการกำหนดมาตรฐาน การบริหารงานและการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติหรือเป็นคู่มือปฏิบัติงานให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจน เพื่อเป็นหลักประกันในระดับหนึ่งว่า หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ถือปฏิบัติตามแนวทางที่มาตรฐานกำหนดแล้ว ประชาชนไม่ว่าจะอาศัยอยู่ที่ใดในประเทศจะต้องได้รับบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ โดยเท่าเทียมกัน

ในการนี้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้ร่วมกับสถาบันการศึกษา และองค์กรวิชาชีพต่างๆ ดำเนินการจัดทำมาตรฐานการบริหารงานและการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อร่วมกันพิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ อาทิเช่น ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สมาคมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถนำมาตรฐานที่ได้จัดทำขึ้น ไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดบริการสาธารณะได้อย่างแท้จริง

สำหรับ มาตรฐานการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้ร่วมกับ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จัดทำขึ้น โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้ศึกษา ทำความเข้าใจ และนำมาตรฐาน รวมทั้งแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ การบริหารและการบริการสาธารณะให้ดียิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน อันเป็นเป้าหมายที่สำคัญสูงสุดในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สืบต่อไป

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

กระทรวงมหาดไทย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมา	1
2. วัตถุประสงค์	3
3. ขอบเขตของมาตรฐาน	3
4. นิยามศัพท์	4
บทที่ 2 การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์	5
1. หน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ ตามที่กฎหมายกำหนด	5
2. การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์	11
3. การรายงานสภาพพื้นที่ต่อนายอำเภอและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	17
บทที่ 3 การคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์	19
1. การตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่รับผิดชอบ	20
2. การพิจารณาแนวเขตที่สาธารณประโยชน์	28
3. การจัดทำทะเบียนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และทะเบียนที่สาธารณประโยชน์	32
4. การเฝ้าระวังการบุกรุกและการดำเนินการ	40
5. การดำเนินคดี กรณีมีการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน	48
บทที่ 4 การขอใช้ที่สาธารณประโยชน์	55
1. การขอใช้ที่สาธารณประโยชน์	55
2. ขั้นตอนการรับคำร้องการขอใช้ที่สาธารณประโยชน์ และเรื่องอื่นๆ	62
3. การดำเนินการเมื่อยื่นคำร้องเรื่องที่สาธารณประโยชน์ต่อนายอำเภอ	64
4. แนวทางการขอใช้ที่สาธารณประโยชน์	65

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 5 การจัดทำแนวทางปฏิบัติงานในการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์	67
1. การจัดทำแนวทางในการปฏิบัติงานในการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์	67
2. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสำหรับการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์ ในอนาคต	74
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับที่สาธารณสุขประโยชน์	75
ภาคผนวก ข. ระเบียบและหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้อง	79
- หนังสือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่ มท 0804.4/ว818 ลงวันที่ 24 มกราคม 2549 เรื่อง อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา ที่สาธารณะขององค์กรปกครองท้องถิ่น	80
- หนังสือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่ มท 0890.3/ว 1843 ลงวันที่ 14 กันยายน 2548 เรื่อง หลักเกณฑ์และขั้นตอนการ ดำเนินการและการดำเนินคดี	85
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0516.2/ว 1007 ลงวันที่ 15 มกราคม 2546 เรื่อง การระวางชี้และรับรองแนวเขตที่ดินสาธารณะในเขต องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	89
- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการ ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2543	92
- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครอง ป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544	96

สารบัญ

	หน้า
- หนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท 0718.2/ว 04644 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2543 เรื่อง มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่น มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน	99
- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการ บุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. 2539	102
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0202/2074 ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2536 เรื่อง ขอให้สงวนที่ไว้ใช้ในอนาคต	107
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0409/ว 104 ลงวันที่ 26 มกราคม 2527 เรื่องการจัดทำแนวเขตและแผนที่สังเขป ในที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	112
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0309/ว 257 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2525 เรื่องที่ดินสาธารณะประโยชน์	114
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0309/ว 794 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2522 เรื่องการใช้ที่ดินสาธารณะประจำ ตำบลและหมู่บ้านและที่สาธารณประโยชน์	116
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ 548/2503 ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2503 เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน	118

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

การเพิ่มขึ้นของประชาชนและการขยายตัวของชุมชน ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้มีการขยายเขตการทำประโยชน์ในพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้นด้วย จึงเป็นสาเหตุให้มีการบุกรุกพื้นที่ว่างเปล่าที่ไม่มีผู้ใช้ประโยชน์ และขาดการดูแลรักษาและคุ้มครองที่ดิน ซึ่งเป็นที่สาธารณประโยชน์ หรือที่รกร้างว่างเปล่า ที่ดินลักษณะดังกล่าว อยู่ในเขตพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งกฎหมายเฉพาะขององค์กรบริหารส่วนตำบล และเทศบาลได้กำหนดอำนาจหน้าที่ การคุ้มครองดูแลและรักษาที่สาธารณประโยชน์ไว้ ประกอบกับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีการถ่ายโอนภารกิจในการดูแลรักษา และคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งส่วนราชการเดิมประกอบด้วย กรมการปกครองถ่ายโอนภารกิจ การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน และกรมที่ดิน ถ่ายโอนภารกิจ การดูแลรักษา และคุ้มครองป้องกัน (ที่ดินรกร้างว่างเปล่า) โดยในภารกิจที่ถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขณะนี้เป็นอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในการช่วยกันดูแลและคุ้มครองป้องกันมิให้เกิดความเสียหาย รวมถึงการฟ้องหรืออุทกฟ้องคดี ในกรณีที่มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับที่ดินดังกล่าวด้วย

ดังนั้น เพื่อให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีแนวทางในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ข้างต้นจึงได้จัดทำมาตรฐานฉบับนี้ขึ้น โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ การดูแลรักษา ซึ่งครอบคลุมถึงการตรวจสอบ การร่วมพิจารณาแนวเขตการขอขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ การเฝ้าระวังการบุกรุก และการดำเนินการกรณีมีการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจที่เกี่ยวกับการกับการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ที่เป็นอำนาจ หน้าที่ตามกฎหมาย ดังนี้

- พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

มาตรา 68 ภายใต้อำนาจแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดังต่อไปนี้

(8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

- พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

เทศบาลตำบล

มาตรา 50 ภายใต้อำนาจแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลมีหน้าที่ซึ่งต้องทำในเขตเทศบาลดังต่อไปนี้

(3) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

(9) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล

เทศบาลเมือง

มาตรา 53 ภายใต้อำนาจแห่งกฎหมาย เทศบาลเมืองมีหน้าที่ซึ่งต้องทำในเขตเทศบาลดังต่อไปนี้

(1) กิจการตามที่ระบุไว้ในมาตรา 50

มาตรา 54 ภายใต้อำนาจแห่งกฎหมาย เทศบาลเมืองอาจจัดทำกิจการใดๆ ในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้

(10) ให้มีและบำรุงสวนสาธารณะ สวนสัตว์และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

เทศบาลนคร

มาตรา 56 ภายใต้อำนาจแห่งกฎหมาย เทศบาลนครมีหน้าที่ซึ่งต้องทำในเขตเทศบาลดังต่อไปนี้

(1) กิจการตามที่ระบุไว้ในมาตรา 53

● พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้

(24) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจ และหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้

(5) การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ ด้านระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการช่วยดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดิน ซึ่งเป็นที่สาธารณประโยชน์แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2) เพื่อให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีแนวทางในการดูแลรักษา และคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด
- 3) เพื่อให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีแนวทางการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ และแนวทางการขอใช้ที่สาธารณประโยชน์

3. ขอบเขตของมาตรฐาน

1. เป็นการจัดทำมาตรฐานเกี่ยวกับการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ตามที่กฎหมายและระเบียบกำหนด
2. เป็นมาตรฐานสำหรับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ เพื่อการคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งครอบคลุมการขึ้นทะเบียน การขึ้นทะเบียน การเฝ้าระวังการดำเนินคดี การขอใช้ที่สาธารณประโยชน์ การดูแลรักษาและการรายงานต่อ นายอำเภอหรือ ผู้ว่าราชการจังหวัดตามแต่กรณี

4. นิยามศัพท์

“ที่สาธารณประโยชน์” หรือ “ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน” หมายถึง ที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยสภาพที่ดินหรือทางราชการได้สงวนไว้ก็ตาม เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบล หรือหมู่บ้าน

“ที่ดินของรัฐ” หมายถึง ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304

(มาตรา 1304 สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

(2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ)

“ที่รกร้างว่างเปล่า” หมายถึง ที่ดินที่ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ และเป็นที่ดินของรัฐตามนัยมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินที่ได้บัญญัติไว้ว่า “ที่ดินที่มีได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดให้ถือว่าเป็นของรัฐ”

“ทบวงการเมือง” หมายถึง หน่วยราชการที่มีฐานะเป็น นิติบุคคลของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค หรือราชการส่วนท้องถิ่น ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายที่ดิน และพนักงานอื่นซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายที่ดิน

บทที่ 2

การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์

1. หน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ตามที่กฎหมายและระเบียบกำหนด

ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ มีหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย กรมการปกครอง และกรมที่ดิน ซึ่งได้ออกระเบียบ และหนังสือเวียนในการวางมาตรการที่จะสงวนควบคุมดูแลรักษา และคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ อันเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โดยมีหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

1. กรมการปกครอง

ควบคุม กำกับดูแลให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ รวมทั้งที่สาธารณประโยชน์ประจำตำบล และหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายและนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด และพิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ ดังกล่าวทั้งหมด

อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ของ กรมการปกครอง โดยสังเขป

- ควบคุม และกำกับให้การดำเนินการด้านการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายและนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด
- พิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์

2. กรมที่ดิน

(1) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำเปลี่ยนแปลงและรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544

(2) ทำการรังวัดและออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามมาตรา 8 ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(3) ดำเนินการในเรื่องการขอใช้ ขอดอนสภาพ ขอขึ้นทะเบียน การจัดหาผลประโยชน์การขอสัมปทาน และการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ของ กรมที่ดิน โดยสังเขป

- ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำเปลี่ยนแปลงและรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ พิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์
- ทำการรังวัดและออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
- ดำเนินการในเรื่องการขอใช้ ขอดอนสภาพ ขอขึ้นทะเบียน การจัดหาผลประโยชน์การขอสัมปทาน และการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

3. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

1) ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544

2) ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ตามหนังสือกรมการปกครองที่ มท 0311.1 / ว 1283 ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2540 เรื่อง การดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

3) ให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือนายอำเภอเกี่ยวกับเรื่องการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และช่วยเหลือการทำงานของเจ้าหน้าที่กรมที่ดินรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้

(23) การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์

อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยสังเขป

- ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์
- ถือเป็นนิติบุคคลมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์
- ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือนายอำเภอในการออกหนังสือสำคัญที่หลวง

4. เทศบาล

ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ ได้มีการวางระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย การมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.2543 กำหนดให้ นายกเทศมนตรี ให้ความสำคัญร่วมมือช่วยเหลือในการสอบสวนประวัติ นำชื่ออาณาเขตที่สงสัย และปฏิบัติการอื่นๆ เท่าที่องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจะทำได้ ในกรณีทำการสำรวจการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง โดยให้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ดังนี้

- 1) ชี้แจงและประกาศให้ราษฎรในท้องที่ทราบ
- 2) ให้ความอนุเคราะห์และให้ความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องที่พัก ความปลอดภัย การติดต่อนัดหมายกับเจ้าของที่ดินข้างเคียง
- 3) ช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรค และข้อขัดข้องต่างๆ
- 4) ปฏิบัติการอื่นๆ ตามที่เห็นควร

อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ของเทศบาล ตาม พ.ร.บ.เทศบาล 2496 โดยสังเขป

- ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์
- ดูแลรักษาสภาพ และความสะอาดเรียบร้อยบริเวณที่สาธารณประโยชน์
- ถือเป็นนิติบุคคลมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์

5. องค์การบริหารส่วนจังหวัด

สำหรับในการคุ้มครองรักษาที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายเฉพาะได้กำหนดไว้ว่า ให้ดำเนินการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. นายอำเภอ

(1) ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544

(2) จัดทำเปลี่ยนแปลง และรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544

(3) ดำเนินการกรณีมีการร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์และดำเนินการกรณีต้องวินิจฉัยว่าที่ดินเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ ตั้งอยู่ ณ ที่ใด มีขอบเขตแค่ไหน ในการดำเนินการดังกล่าวถ้าจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงแล้วให้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. 2539

(4) ระวังชี้แนวเขต และรับรองแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ โดยให้สอบผู้ปกครองท้องถิ่นก่อนออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน

(5) เป็นผู้ยื่นคำขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

(6) ทำการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ในเขตท้องที่ของตนเพื่อประสานงานจังหวัดและกรมที่ดินดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง อำนวยความสะดวกและควบคุมการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงของเจ้าหน้าที่กรมที่ดิน รวมทั้งทำการสอบสวนข้อเท็จจริง กรณีที่รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เนื้อที่น้อยกว่าหลักฐานเดิม

(7) ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544 ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515) ว่าด้วยวิธปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2515 ใช้บังคับ และประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8,9, และ 108 และตามหนังสือกรมการปกครองที่ มท 0311.1/ว 1283 ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2540 เรื่องการดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์ของนายอำเภอโดยสังเขป

- ดูแลรักษาและคุ้มครองที่สาธารณสุขประโยชน์
- จัดทำเปลี่ยนแปลง และรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณสุขประโยชน์
- ดำเนินการกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณสุขประโยชน์
 - ดำเนินการเมื่อมีการบุกรุกที่สาธารณสุขประโยชน์
 - วินิจฉัยว่าที่ดินเป็นที่สาธารณสุขประโยชน์หรือไม่ ตั้งอยู่ ณ ที่ใด
 - ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีผู้บุกรุกที่สาธารณสุขประโยชน์
- ระวังชี้แนวเขต และรับรองแนวเขตที่สาธารณสุขประโยชน์
- ยื่นขอหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
- สำรวจที่สาธารณสุขประโยชน์ในท้องที่

7. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ดังนี้

1) กำนันมีหน้าที่ตรวจจัดการรักษาที่สาธารณะ ตาม มาตรา 40 แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

2) ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยหรือความเดือดร้อนของราษฎร ตลอดจนปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือคำสั่งของทางราชการ ตาม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ข้อ 1 ดังนี้

“มาตรา 27 ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ มีหน้าที่และอำนาจในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎรดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ที่จะรักษาความสงบและความสุขสำราญ ช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควรและที่สามารถจะทำได้ การที่กล่าวนี้ ถ้าสมควรจะต้องปรึกษาหารือและช่วยกันกับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านที่ดี กับกำนันนายตำบลที่ดี ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติให้สมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้าน ซึ่งได้มอบไว้เป็นธุระในพระราชบัญญัตินี้”

อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยสังเขป

- ตรวจสอบการรักษาที่สาธารณประโยชน์
- ช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เช่น
 - สอบสวนประวัติที่ดิน
 - ชี้อาณาเขตที่สงสัย
 - ชี้แจงและประกาศแนวเขตให้ประชาชนได้รับทราบ
- ดำเนินการตามแต่นายอำเภอจะมอบหมาย

8. นายกเทศมนตรี

สำหรับเทศบาล ซึ่งมีนายกเทศมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 48 เดวิสดี ให้นายกเทศมนตรีมีอำนาจหน้าที่อย่างเดียวกับอำนาจหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน บรรดาที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ด้วย

9. นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด

องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งมีหน้าที่สนับสนุนราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งกฎหมายเฉพาะกำหนดให้ดำเนินการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์สำหรับสงวนไว้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยสภาพที่ดินหรือทางราชการสงวนไว้ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 12/2543 ลงวันที่ 18 มกราคม 2543 มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติ ทั้งนี้รวมถึงการฟ้องร้องและการถูกฟ้องร้องคดี

แนวทางการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์

สำหรับการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์สำหรับองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะเป็นการดูแล ปรับปรุงและรักษาสภาพของที่สาธารณประโยชน์ให้สวยงาม และให้ประชาชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ซึ่งจะเป็นกิจกรรมที่ทำอยู่เป็นประจำ แต่ต้องขออนุมัติ/อนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อมอบหมายให้ดำเนินการได้

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์สภาพพื้นที่และแหล่งน้ำในที่สาธารณประโยชน์ ให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ไม่เป็นที่รกร้างว่างเปล่า กลายเป็นที่ทิ้งขยะมูลฝอย หรือถูกรุกล้ำจากบุคคลหนึ่งบุคคลใด ไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน

การดำเนินการในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์
จะต้องขออนุมัติ/อนุญาต จากนายอำเภอเพื่อมอบหมายให้ดำเนินการได้

1) การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ อาจทำได้ในหลายลักษณะได้แก่จัดเป็นการขุดคูทำทางเท้ารอบที่สาธารณประโยชน์ การปลูกต้นไม้ ทำแนวรั้วปึกแนวเขต ปลูกพืชคลุมดิน เป็นต้น

แนวทางการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ขั้นพื้นฐาน

	การดูแลรักษาขั้นพื้นฐาน	แนวทางการดำเนินการ
1	การขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์	ได้กล่าวแล้วในเรื่องการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์
2	การทำแนวรั้วปึกแนวเขต และแผ่นป้าย	ให้จัดทำแนวรั้ว และป้ายบอกเขตที่สาธารณประโยชน์
3	การตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์	มอบหมายเจ้าหน้าที่ให้รับผิดชอบการตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์
4	การปลูกพืชคลุมดิน	จัดสรรงบประมาณในการจัดหาพืชคลุมดินและมอบหมายเจ้าหน้าที่จัดการปลูกพืชคลุมดิน ป้องกันดินถล่ม และน้ำท่วม
5	การรักษาความสะอาด และดูแลไม่ให้เสื่อมโทรม	จัดสรรงบประมาณในการดูแลความสะอาด โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นแหล่งน้ำสาธารณะ

2) การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ขั้นพัฒนา

สำหรับขั้นพัฒนาจะเป็นการปรับเปลี่ยนสภาพของที่สาธารณประโยชน์ อาจจะใช้แนวทางจากหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0309/ว 794 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2522 เรื่องการใช้ที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้านและที่สาธารณประโยชน์ ดังนี้

ที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน

- ที่ดินประเภทที่อาจนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ด้านเศรษฐกิจแก่ส่วนรวม เช่น ใช้เป็นแปลงทดลองปลูกพืชชนิดต่างๆ ให้เป็นสถานที่กลางสำหรับเกษตรกรนำสินค้าไปจำหน่าย ใช้เป็นทุ่งปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์หรือใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือใช้บางส่วนเป็นแหล่งน้ำสาธารณะขนาดใหญ่ประจำตำบลหมู่บ้าน เป็นต้น

- หากจำเป็นต้องให้หน่วยงานใช้เป็นสถานที่ปลูกสร้างสำนักงานให้ถือปฏิบัติตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0309/ 134 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2521 โดยขออนุมัติต่อกระทรวงมหาดไทย

การดูแลขั้นพัฒนานั้น จะต้องขออนุมัติ/อนุญาต จากผู้ว่าราชการจังหวัด หรือหน่วยงานอื่นๆ ตามกฎหมาย เช่น กระทรวงมหาดไทย กรมที่ดิน เป็นต้น และจะต้องมีการจัดทำเป็นโครงการและจัดเตรียมงบประมาณให้เรียบร้อย ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเปลี่ยนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จากการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง พ.ศ.2543

แนวทางการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ขั้นพัฒนา

	การดูแลรักษาขั้นพัฒนา	แนวทางการดำเนินการ
1	การปรับเปลี่ยนให้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์	ทำแนวรั้วและปักแนวเขตเป็นที่เลี้ยงสัตว์
2	การปรับเปลี่ยนเป็นแปลงทดลองปลูกพืช	จัดสรรงบประมาณ สร้างเป็นแปลงทดลองปลูกพืช เพื่อเป็นแนวทางสำหรับประชาชน
3	การปรับเปลี่ยนให้เป็นตลาดกลางของชุมชน	ปรับเปลี่ยนที่สาธารณประโยชน์ เป็นลานกว้าง และจัดบริเวณให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากัน ในชุมชน หรือจากภายนอก
4	การปรับเปลี่ยนเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ	ขอใช้ที่สาธารณประโยชน์สร้างเป็นสวนสาธารณะ
5	การปรับเปลี่ยนให้เป็นแหล่งน้ำสาธารณะขนาดใหญ่ประจำพื้นที่	จัดสรรงบประมาณเพื่อขุดดินสร้างเป็นแหล่งน้ำสาธารณะ
6	การขอใช้เป็นที่สำหรับอาคารสำนักงานของทบวงการเมือง	ขอใช้ที่สาธารณประโยชน์เพื่อสร้างอาคารสำนักงาน

ตัวอย่าง การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ขั้นพัฒนา ในการดูแลรักษาความสะอาดสวนสาธารณะ

ตัวอย่าง การดูแลรักษาสวนสาธารณะในพื้นที่

ตัวอย่าง การดูแลรักษาสวนสาธารณะในพื้นที่

3. การรายงานสภาพพื้นที่ต่อนายอำเภอ และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มอบหมายเจ้าหน้าที่ให้จัดทำ “รายงานสภาพที่สาธารณประโยชน์” อาจจะใช้แบบฟอร์มเดียวกับที่ใช้ในการตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์ โดยรวบรวมรายงานการตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์เป็นช่วงๆ ซึ่งระยะเวลาในการตรวจสอบสภาพขึ้นกับความสะดวกของการทำงานในแต่ละพื้นที่ เช่น ทุก 3 เดือน หรือ 6 เดือน หรือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสภาพ ของที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่

จากนั้นรวบรวมเป็นข้อมูล โดยให้จัดทำสำเนาส่งให้นายอำเภอ จำนวน 1 ชุด และเก็บต้นฉบับไว้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 ชุด เพื่อให้ทราบสภาพของที่สาธารณประโยชน์ และการเปลี่ยนแปลงสภาพ

ตัวอย่าง แนวทางการจัดทำแบบฟอร์มตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์

(ตัวอย่าง)	
บันทึกการตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์	
	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
ข้าพเจ้า.....	ตำแหน่ง.....
ได้ทำการตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์ของ.....(องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น).....ตามทะเบียนเลขที่.....	
ปรากฏว่าสภาพลักษณะของสาธารณประโยชน์.....	
.....	
1) มีอาณาเขตพื้นที่ขนาด.....ตารางกิโลเมตร หรือไร่.....งาน.....วา	
ทิศเหนือ	ยาว.....กม. จด.....
ทิศใต้	ยาว.....กม. จด.....
ทิศตะวันออก	ยาว.....กม. จด.....
ทิศตะวันตก	ยาว.....กม. จด.....
2) การบุกรุก หรือ การลูกค้านี้.....	
3) ความเห็นประกอบอื่นๆ.....	
4) ภาพถ่ายประกอบการตรวจสอบ (ถ้ามี)	
	ลงชื่อ.....ผู้ตรวจสอบ
	(.....)
	ลงชื่อ.....พยาน
	(.....)
	ลงชื่อ.....พยาน
	(.....)

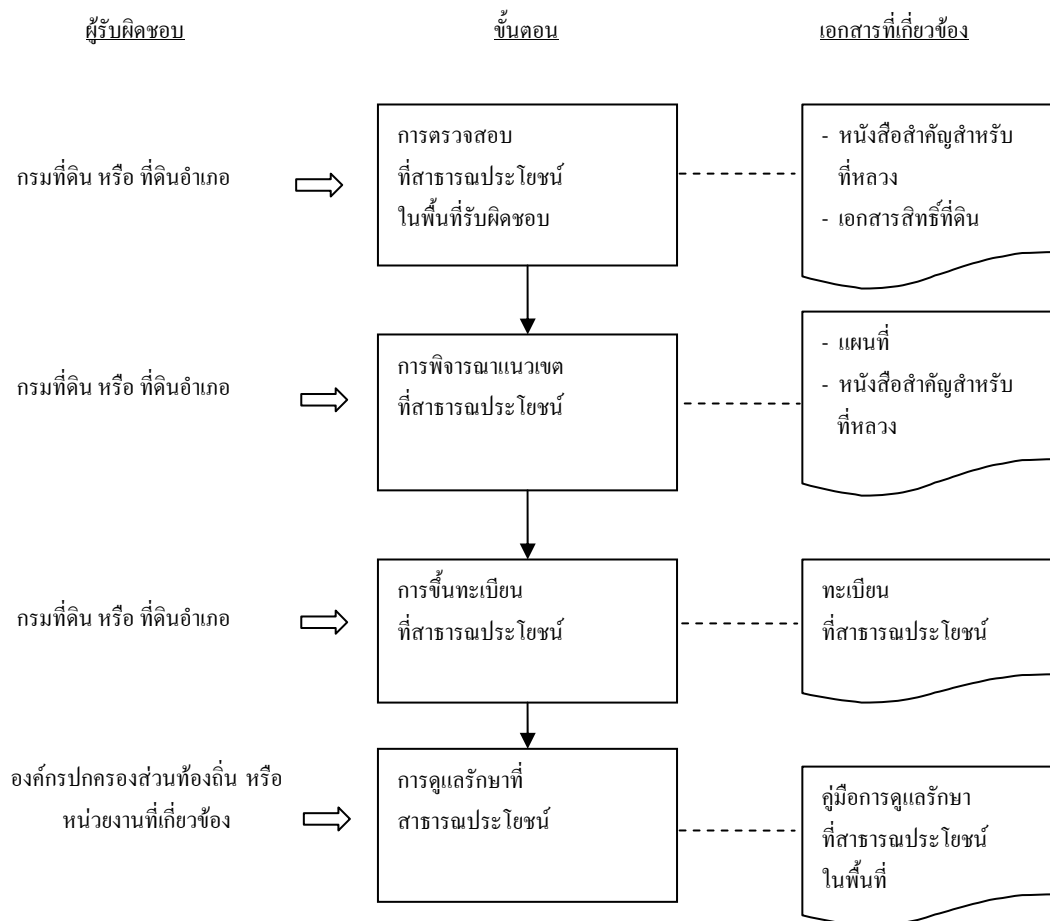
เกณฑ์การประเมิน
มาตรฐานการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์

ลำดับ	รายละเอียด เกณฑ์มาตรฐานตัวชี้วัด	ขั้น พื้นฐาน	ขั้น พัฒนา
1	มีการสำรวจที่สาธารณสุขประโยชน์ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีคำสั่งตั้งคณะทำงานสำรวจที่สาธารณสุขประโยชน์ไว้อย่างชัดเจน	✓	
2	มีการตรวจสอบที่สาธารณสุขประโยชน์ หรือที่รกร้างว่างเปล่า เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหนังสือสอบถามกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่	✓	
3	การดำเนินการขึ้นทะเบียนที่สาธารณสุขประโยชน์ เช่น ที่ชายคดิ่ง สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์ที่สาธารณะประจำตำบล/หมู่บ้าน ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544	✓	
4	การตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณสุขประโยชน์โดยมีการมอบหมายเจ้าหน้าที่รับผิดชอบตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณสุขประโยชน์ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	✓	
5	การจัดทำป้ายบอกเขต ติดตั้ง ณ ที่สาธารณสุขประโยชน์	✓	
6	การดูแลรักษาความสะอาดและดูแลที่สาธารณสุขประโยชน์ไม่ให้เสื่อมโทรม เช่น การปลูกหญ้าแฝก หรือพืชอื่นๆ	✓	
7	มีการพัฒนาที่สาธารณสุขประโยชน์เป็นสนามกีฬาประจำตำบล/หมู่บ้าน		✓
8	การปรับเปลี่ยนที่สาธารณสุขประโยชน์เป็นสวนสาธารณะประจำชุมชน หมู่บ้านและตำบล		✓
9	การปรับเปลี่ยนเป็นแปลงปลูกพืช หรือทุ่งเลี้ยงสัตว์		✓
10	การปรับเปลี่ยนที่สาธารณสุขประโยชน์ให้เป็นตลาดกลางของชุมชน ตามระเบียบ หรือหนังสือที่ มท 0309/ว 794 ลงวันที่ 20 มิ.ย. 2522 เรื่อง การใช้ที่ดินสาธารณสุขประจำตำบลและหมู่บ้าน และที่สาธารณสุขประโยชน์		✓
11	มีการพัฒนาบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีความรู้ความเข้าใจกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์	✓	
12	มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงมาตรการคุ้มครองดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์ พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์	✓	
13	มีการประสานข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดูแลคุ้มครองที่สาธารณสุขประโยชน์		✓
14	กรณีพบผู้บุกรุกที่สาธารณสุขประโยชน์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องดำเนินการกับผู้บุกรุก ตามระเบียบและหลักเกณฑ์กำหนด	✓	

บทที่ 3

การคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์

การขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกหรือ เข้าดำเนินการในที่สาธารณะ โดยมีแนวทางการดำเนินการ เพื่อให้ปฏิบัติงานได้เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจะมีขั้นตอนดังนี้

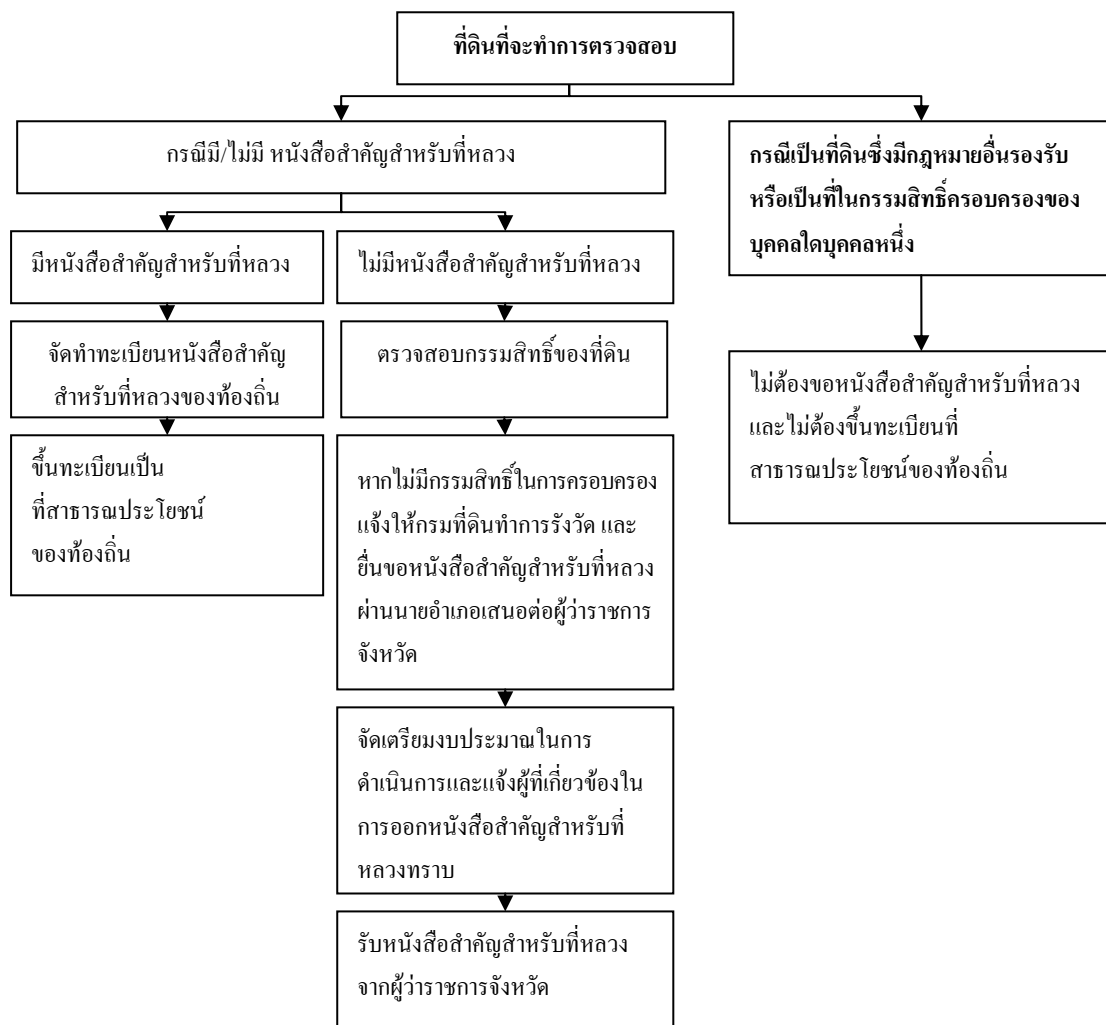
1. การตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่รับผิดชอบ

ในพื้นที่ซึ่งจำเป็นต้องตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากเอกสารหรือบันทึกที่ขาดความชัดเจน, ไม่มีหนังสือสำคัญที่หลวงให้องค์ประกอบส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล

ดังนั้นในการตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์จะมี 2 แนวทาง ประกอบด้วย

1. กรณี มี/ไม่มี หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
2. กรณีเป็นที่ดินซึ่งมีกฎหมายอื่นรองรับ หรือ เป็นที่ในกรรมสิทธิ์ครอบครองของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

แผนภูมิแนวทางการตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์โดยสรุป

1.1 กรณี มี/ไม่มี หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

1) กรณีมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

มีไว้เพื่อประโยชน์ในการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์และแสดงขอบเขตเพื่อคุ้มครองป้องกันการบุกรุก

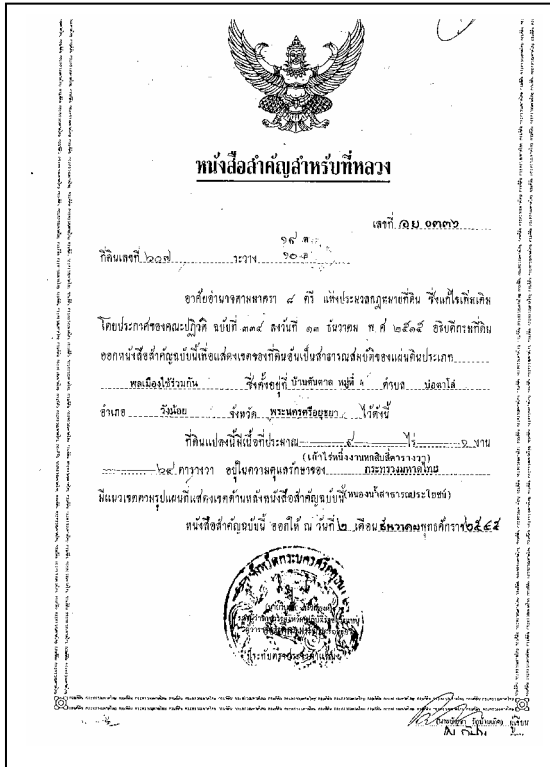
“หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 8 ตรี “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐานแบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงฯ ที่ดินตามวรรคหนึ่งแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ”

เว้นแต่ที่สาธารณะโดยมีสภาพมีแนวเขตธรรมชาติอยู่แล้ว เช่น ที่ชายตลิ่งทางหลวง ทางน้ำ ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง ไม่จำเป็นต้องขอหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเนื่องจากมีสภาพและขอบเขตของแนวสาธารณะอยู่แล้ว

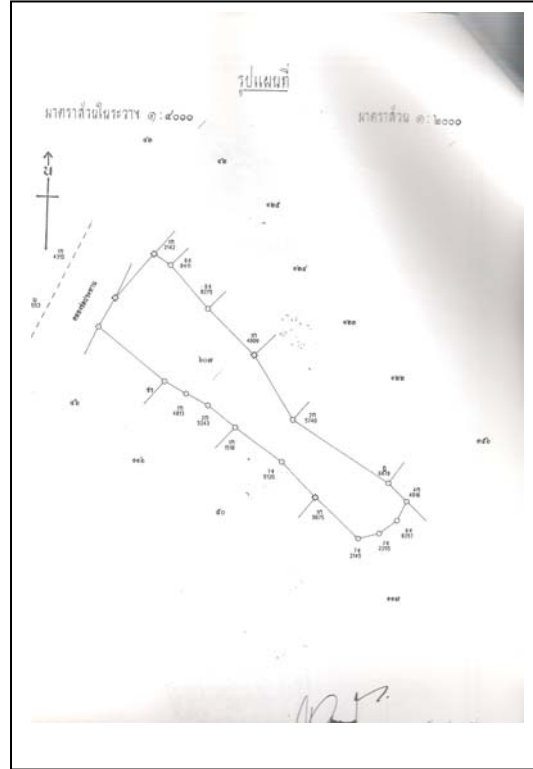
ดังนั้นหากมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงอยู่แล้วสามารถนำมาใช้อ้างอิงเขตที่ตั้ง และการใช้ประโยชน์ของที่ดินรัฐ แต่ไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินรัฐ และนำมาใช้ขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ของท้องถิ่นได้ทันที

ภาพที่ 2-1 ตัวอย่าง หนังสือสำคัญที่หลวง

ด้านหน้า

ด้านหลัง
(แผนที่แนบท้าย)

2) กรณีไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

เช่น ที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน หนองน้ำสาธารณะ บึงสาธารณะ หากไม่มีเอกสารสิทธิใดๆ อ้างอิง ควรจะมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงขอบเขต และป้องกันการบุกรุก

เว้นแต่ที่สาธารณะโดยมีสภาพมีแนวเขตธรรมชาติอยู่แล้ว เช่น ที่ชายตลิ่งทางหลวง ทางน้ำ ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง ไม่จำเป็นต้องขอหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เนื่องจากมีสภาพและขอบเขตของแนวสาธารณะอยู่แล้ว

การจัดทำหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต้องเป็นไปตาม แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงฯ โดยมีแนวทางดังนี้

(1) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เสนอต่อนายอำเภอ และให้นายอำเภอมอบหมายให้มีการสำรวจพื้นที่ร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ เพื่อตรวจสอบ และยืนยันกรรมสิทธิ์ครองครองที่ดินในกรณีที่มีผู้อุ้อาศัยมาเป็นเวลานาน หรือ เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า

(2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประสานขอหลักฐาน และเอกสาร เกี่ยวกับที่มาหรือกรรมสิทธิ์ของพื้นที่นั้น กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมที่ดิน กรมป่าไม้ กรมชลประทาน เป็นต้น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวบรวมข้อมูล หลักฐาน และเอกสารที่เป็นหลักฐานยืนยันพื้นที่อันเป็นสมบัติของแผ่นดิน ที่ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใด ซึ่งชุมชน หรือประชาชนในพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

(3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องจัดสรรงบประมาณ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรังวัด และการขอหนังสือสำคัญที่หลวง โดยทำการรังวัดทำแผนที่ตามขั้นตอนของทางราชการ

(4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการตาม แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ผ่านนายอำเภอ โดยให้เป็นไปตามกำหนดไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 26 (พ.ศ.2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ดังนี้

(4.1) ทบวงการเมืองผู้มีอำนาจดูแลรักษาที่ดินนั้นให้แสดงความประสงค์ต่ออธิบดีกรมที่ดินว่าจะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ซึ่งกรมที่ดินได้มีคำสั่งที่ 853/2535 ลงวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 มอบอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนเกี่ยวกับ การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในเขตจังหวัดนั้นๆ

(4.2) เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับคำขอตาม ข้อ (4.1) ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดจัดให้มีการสอบสวนและรังวัด ทำแผนที่ตามวิธีการรังวัดเพื่อออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย 3 แห่ง ดังนี้

- สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา 1 ฉบับ
- ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่สำนักงานเขต 1 ฉบับ
- สำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 ฉบับ

ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแผนที่ที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและกำหนดระยะเวลาผู้ที่มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วยซึ่งจะต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวัน นับแต่วันประกาศถ้าไม่มีผู้คัดค้านให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

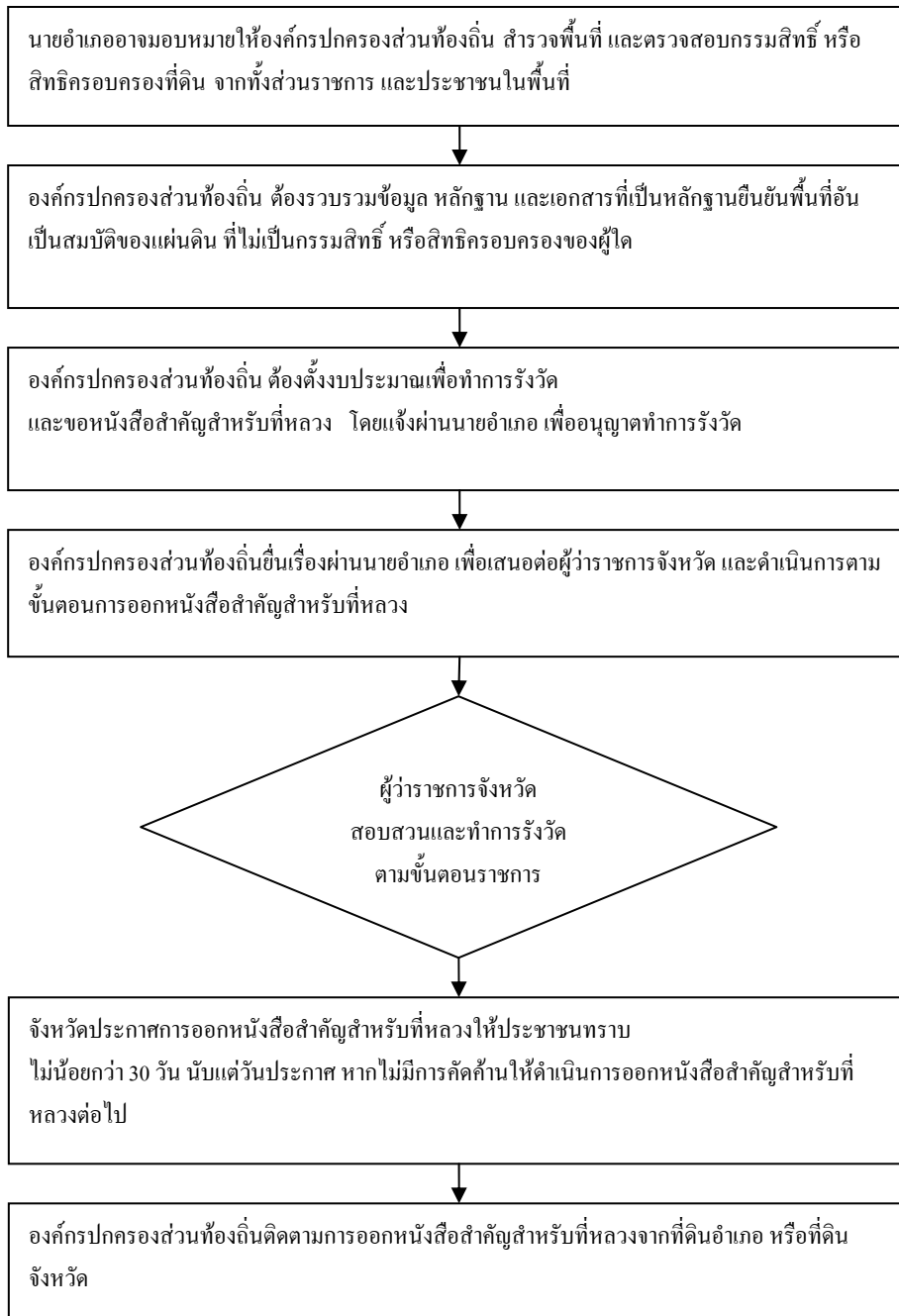
(4.3) วิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เป็นไปตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2517 ดังนี้

(4.3.1) หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ ส.ธ. 1 ทำยากฎกระทรวงฯ ฉบับที่ 26 (พ.ศ. 2516)

(4.3.2) หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ทำขึ้น 3 ฉบับมอบให้ผู้ดูแลรักษาถือไว้ 1 ฉบับ และ เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา 1 ฉบับ และเก็บไว้ ณ กรมที่ดิน 1 ฉบับ กรณีที่ดินตั้งอยู่คาบเกี่ยวหลายจังหวัดให้จัดทำเพิ่มขึ้นตามจังหวัดที่เกี่ยวข้อง (ระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2539))

- (4.3.3) ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสูญหายให้อธิบดีออกไป
แทนให้
- (4.3.4) ที่ดินที่พลเมืองใช้ร่วมกันก็ดี หรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์
ของแผ่นดินโดยเฉพาะก็ดี ถ้าที่ดินนั้นยังไม่มีหนังสือสำคัญ
สำหรับที่หลวง ให้ถือว่าเขตของที่ดินนั้นเป็นไปตาม
หลักฐานของราชการ เช่น ทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์
ที่กระทรวงมหาดไทยได้สั่งให้จังหวัดต่างๆ สํารวจและ
จัดทำขึ้น หรือประกาศการสงวนหวงห้ามที่ดินของราชการ
- (4.3.5) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามการออกหนังสือ
สำคัญสำหรับที่หลวงจากที่ดินจังหวัด

**แผนภูมิขั้นตอนการขอหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
กรณีไม่มีหนังสือสำคัญที่หลวงสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**

ทั้งนี้ ดำเนินการขอหนังสือสำคัญที่หลวงจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการรังวัดที่ดิน พึ่งจะต้องเสียค่าธรรมเนียมตามที่กรมที่ดินกำหนด ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องงบประมาณเพื่อภารกิจดังกล่าว

1.2 กรณีเป็นที่ดินซึ่งมีกฎหมายอื่นรองรับ หรือเป็นที่ในกรรมสิทธิ์ครอบครองของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

กรณีเป็นที่ดินซึ่งมีกฎหมายอื่นรองรับ หรือ เป็นที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ครอบครองของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะไม่ทำการขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์ ประกอบด้วย

ชนิดของที่ดิน	รายละเอียด
1) ที่ดินตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544 ข้อ 7 การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์	(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน ไม่ต้องจัดทำทะเบียน แต่ให้ทบวงการเมืองผู้ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้มีหน้าที่ดูแลรักษาสำรวจรายละเอียดตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้เป็นหลักฐาน (2) ที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยสภาพที่ดินหรือทางราชการได้สงวนไว้ก็ตาม เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบล และหมู่บ้าน เป็นต้น เว้นแต่ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ ถ้ากระโดง ตำรางสาธารณะและทางระบายน้ำที่อยู่ในความดูแลรักษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2) ที่ราชพัสดุ	ที่ดินในความดูแลของกรมธนารักษ์
3) ที่ดินที่ส่วนราชการอื่นครอบครอง	เช่น ที่ทางหลวง ที่ป่าสงวนแห่งชาติ

2. การพิจารณาแนวเขตที่สาธารณสุขประโยชน์

การกำหนดแนวเขตที่สาธารณสุขประโยชน์นั้นย่อมเกี่ยวข้องกับส่วนราชการต่างๆ หลายหน่วยงาน ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้อง รวมไปถึงภาคประชาชนด้วย

ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย “การมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2543” ได้กำหนดไว้ดังนี้ “ในกรณีที่มีปัญหาว่า ที่ดินสาธารณสุขประโยชน์แห่งใดสมควรจะคงสภาพเพื่อทำการออกหนังสือสำคัญที่หลวงไว้เป็นหลักฐาน หรือสมควรถอนสภาพเพื่อนำมาจัดสรรให้ราษฎรทำกินหรือทำประโยชน์อื่น หรือกรณีที่มีผู้บุกรุกสมควรจับไล่หรือไม่ เมื่อนายอำเภอร้องขอให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนัดประชุมพิจารณาให้ความเห็น โดยให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสภาตำบลหรือสภาท้องถิ่นด้วยเสร็จแล้วส่งผลให้นายอำเภอ เพื่อดำเนินการต่อไป”

ดังนั้นผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเสนอต่อนายอำเภอ เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการในการตรวจสอบเขตพื้นที่สาธารณสุขประโยชน์ เรียกว่า “คณะกรรมการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์...(ชื่อองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น)...” เพื่อให้สอดคล้องกับ “ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2543” ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่น้อยกว่า 7 คน ดังนี้

การจัดตั้งคณะกรรมการชุดนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำงานร่วมกัน ระหว่างนายอำเภอ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

1) นายอำเภอ หรือ ผู้ได้รับมอบหมาย	ประธานกรรมการ
2) นายกองค้กรปกครองส่วนท้องถิ่น	กรรมการ
3) ผู้แทนที่คินอำเภอ	กรรมการ
4) ผู้แทนป่าไม้จังหวัด	กรรมการ
5) ผู้แทนตำรวจในท้องถิ่น	กรรมการ
6) ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	กรรมการ
7) ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่	กรรมการ
8) ปลัดค้กรปกครองส่วนท้องถิ่น	กรรมการและเลขานุการ

หมายเหตุ : ปลัดค้กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจแต่งตั้งผู้ช่วยเลขานุการตามความเหมาะสม

คณะกรรมการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ มีหน้าที่ในการพิจารณาเพื่อกำหนดแนวเขตสำหรับการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ ในการประชุมควรตกลงร่วมกันตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่าปีละ 1 ครั้ง (ควรอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ก่อนการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ที่ยังไม่มีหนังสือสำคัญที่หลวง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2543)

เลขานุการ ต้องจัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องอันจำเป็นต่อการพิจารณา เสนอที่ประชุม ได้แก่ เอกสารทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ภาพถ่ายบริเวณที่ดิน สำเนาเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นต้น

สำหรับเอกสารหรือข้อมูลอื่นๆ ให้เลขานุการประสานขอข้อมูลจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ที่คินอำเภอ/จังหวัด อำเภอ และ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่ สำหรับเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา

มติที่ประชุมในเรื่องดังกล่าว ให้จัดทำสรุป พร้อมทั้งแจ้งหน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการ

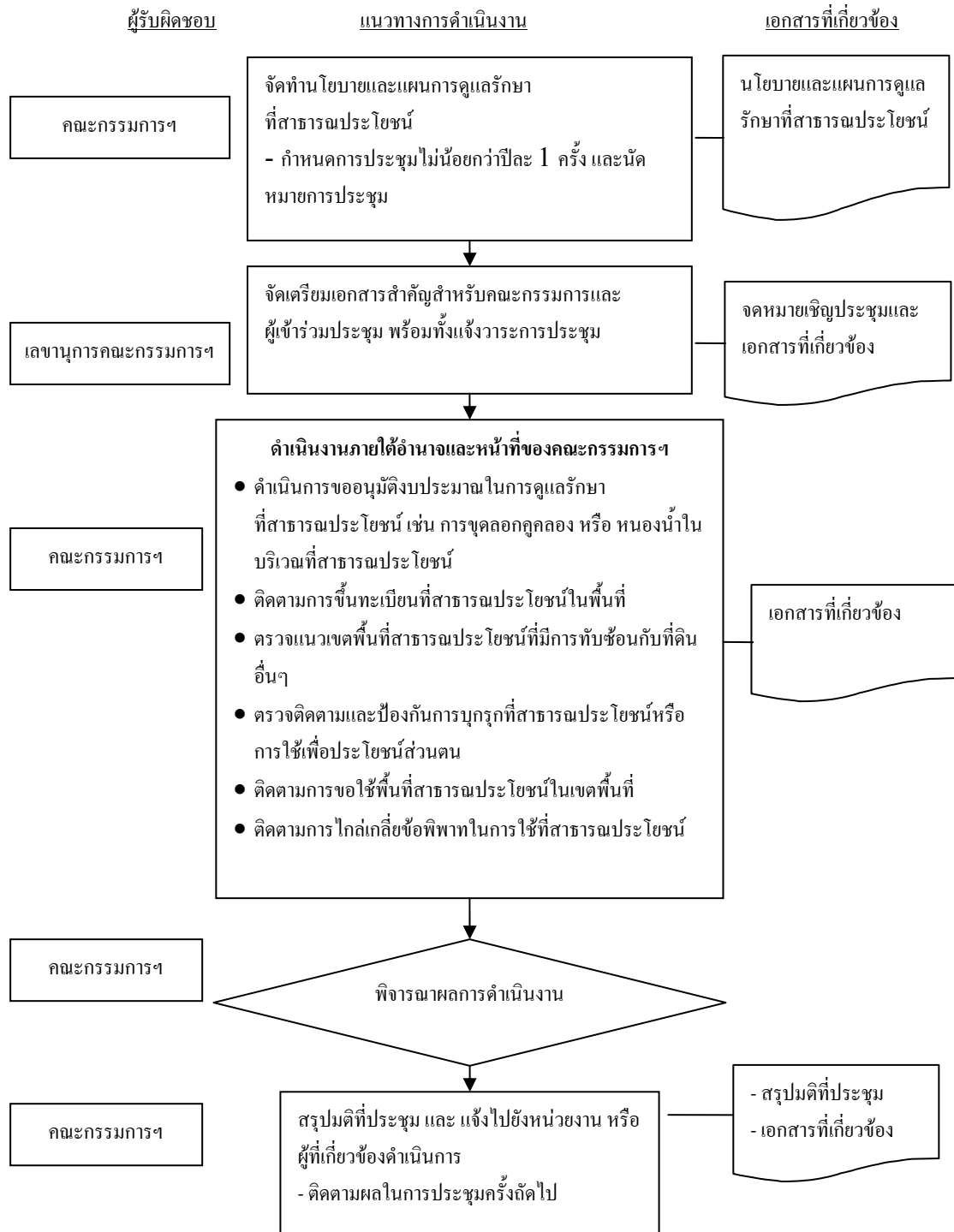
อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์

- 1) จัดทำนโยบายและแผนการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2) ดำเนินการขออนุมัติงบประมาณในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ เช่น การขุดลอกคูคลองหรือหนองน้ำในบริเวณที่สาธารณประโยชน์
- 3) ติดตามการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่
- 4) ตรวจสอบติดตามแนวเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่มีการทับซ้อนกับที่ดินอื่นๆ
- 5) ตรวจสอบติดตามและป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์หรือการใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน
- 6) ติดตามการขอใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์ในเขตพื้นที่
- 7) ติดตามการไถ่กลับข้อพิพาทในการใช้ที่สาธารณประโยชน์

อำนาจและหน้าที่ของเลขานุการคณะกรรมการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์

- 1) จัดเตรียมเอกสาร และข้อมูลที่ใช้ในการประชุม ประกอบด้วย เอกสารทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ภาพถ่ายบริเวณที่ดิน สำเนาเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน
- 2) นัดหมายการประชุมคณะกรรมการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ พร้อมทั้งจัดเตรียมสถานที่
- 3) อำนวยความสะดวกให้ประธานในที่ประชุมดำเนินการประชุมได้ตามวาระ
- 4) จัดบันทึก และสรุปรายงานการประชุม พร้อมทั้งแจกจ่ายแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

แผนภูมิแนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์

3. การจัดทำทะเบียนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทะเบียนที่สาธารณประโยชน์

การจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล จัดทำขึ้นตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544

“ข้อ 7 การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ดังนี้

(1) ที่ดินไม่ต้องจัดทำทะเบียน แต่ให้ทบวงการเมืองผู้ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้มีหน้าที่ดูแลรักษาสำรวจรายละเอียดตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้เป็นหลักฐาน

(2) ที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ที่ดินชายดิ่ง ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ และที่เลี้ยงสัตว์ ที่อยู่ในความดูแลรักษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ดำเนินการสำรวจจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยให้จัดทำจำนวน 4 ชุด ให้เก็บรักษาไว้ดังนี้ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 ชุด 2) อำเภอหรือกิ่งอำเภอ 1 ชุด 3) จังหวัด 1 ชุด และ 4) ให้จังหวัดส่งให้กรมที่ดิน 1 ชุด ถ้าที่ดินแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามกฎหมายดำเนินการขออนุญาตออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป สำหรับที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ได้จัดทำทะเบียนไว้แล้วองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการคัดลอกมาเก็บไว้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น 1 ชุดที่ดินนอกจากที่กล่าวไว้ในวรรคหนึ่ง เป็นหน้าที่ของนายอำเภอท้องที่

ทางเท่าสาธารณประโยชน์หรือทางน้ำสาธารณะที่ไม่ใช่ทางหลวงตามกฎหมาย ว่าด้วยทางหลวงหรือทางที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายสำรวจจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ไว้เป็นหลักฐานด้วย

สำหรับทะเบียนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับ ทะเบียนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่สำนักงานที่ดิน ซึ่งโดยปกติแล้ว กรมที่ดินจะส่งสำเนาหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่มีอยู่แล้วให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยตรวจสอบกรรมสิทธิ์ของที่ดินในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ หรือบ่งชี้ว่าที่ดินใดยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้

ประโยชน์ของการจัดทำทะเบียนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทะเบียนที่สาธารณประโยชน์

การจัดทำทะเบียนทั้งสองชนิดนั้น เพื่อบันทึกรายการเกี่ยวกับที่ดินสาธารณประโยชน์ให้ทราบว่า ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีที่ดินสาธารณประโยชน์จำนวนเท่าใด อยู่ที่ใด มีเนื้อที่มากน้อยเท่าใด ใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แต่ละฉบับที่จัดทำขึ้น ควรจะมีข้อความบ่งถึงสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (1) ทราบตำแหน่งที่ตั้งของที่ดิน ว่าตั้งอยู่ที่ตำบล อำเภอ จังหวัดใด
 - (2) ทราบอาณาเขต และเนื้อที่ ว่าที่ดินที่หวงห้ามทั้งสิ้นทิศ จะติดที่ดินของบุคคลใด หรือ จดสถานที่ใดบ้างมีเนื้อที่เท่าไร
 - (3) ผู้หวงห้ามอาจเป็นนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือ จะเป็นกระทรวง ทบวง กรม ก็ได้ ซึ่งผู้ทำการหวงห้ามมีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือพิสูจน์ได้ว่า การสงวนหวงห้ามนั้น ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่
 - (4) ความประสงค์ในการหวงห้าม คือ มีความประสงค์ว่าจะหวงห้ามไว้ใช้เพื่อประโยชน์อะไร เช่น ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาระสำคัญทำให้ทราบว่าจะเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใด
 - (5) วัน เดือน ปี ที่กำหนดหวงห้าม ชอบด้วยกฎหมายในขณะที่มีการหวงห้ามหรือไม่
 - (6) นามของผู้ที่ลงทะเบียน หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้คัดลอกทะเบียน
- ทั้งนี้การบันทึกข้อมูลอาจเป็นไปตาม แนวทางการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์

ทะเบียนที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน
(ที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน)

อำเภอ.....จังหวัด.....

ชื่อที่ดิน สาธารณะ สมบัติของ แผ่นดิน	ตั้งอยู่หมู่ ตำบล	อาณาเขตทิศ.....จุด แต่ละด้านยาวเท่าใด			เนื้อที่ ไร่ งาน ตาราง วา	ผู้ ประกาศ หวงห้าม เมื่อวันที่ เดือนปี	สภาพและ ประวัติ ความ เป็นมา	ใช้ ประโยชน์ อย่างไร	นายอำเภอ ลงชื่อ วัน เดือน	หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง			ตอนสภาพ หรือโอนให้ เอกชน เหตุใด เมื่อใด	หมายเหตุ
		เหนือ	ใต้	ออก ตก						เลขที่	ลงวันที่	นายอำเภอ ลงชื่อ ว.ด.ป.		

3.1 จุดมุ่งหมายการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ท้องถิ่น

- 1) เพื่อให้ทราบอาณาเขตของที่ดินสาธารณประโยชน์ และวัตถุประสงค์ของที่ดินสาธารณประโยชน์ ของท้องถิ่นนั้นๆ
- 2) เพื่อให้ทราบสาเหตุการขึ้นทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ท้องถิ่น เช่น การสงวนหวงห้าม หรือ สภาพธรรมชาติ หรือ เกิดจากการใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- 3) เพื่อให้สามารถใช้เป็นหลักฐานของทางราชการเกี่ยวกับที่ดินนั้น
- 4) เพื่อป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์เป็นสมบัติส่วนตัว

3.2 ขั้นตอนการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ท้องถิ่น

ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544

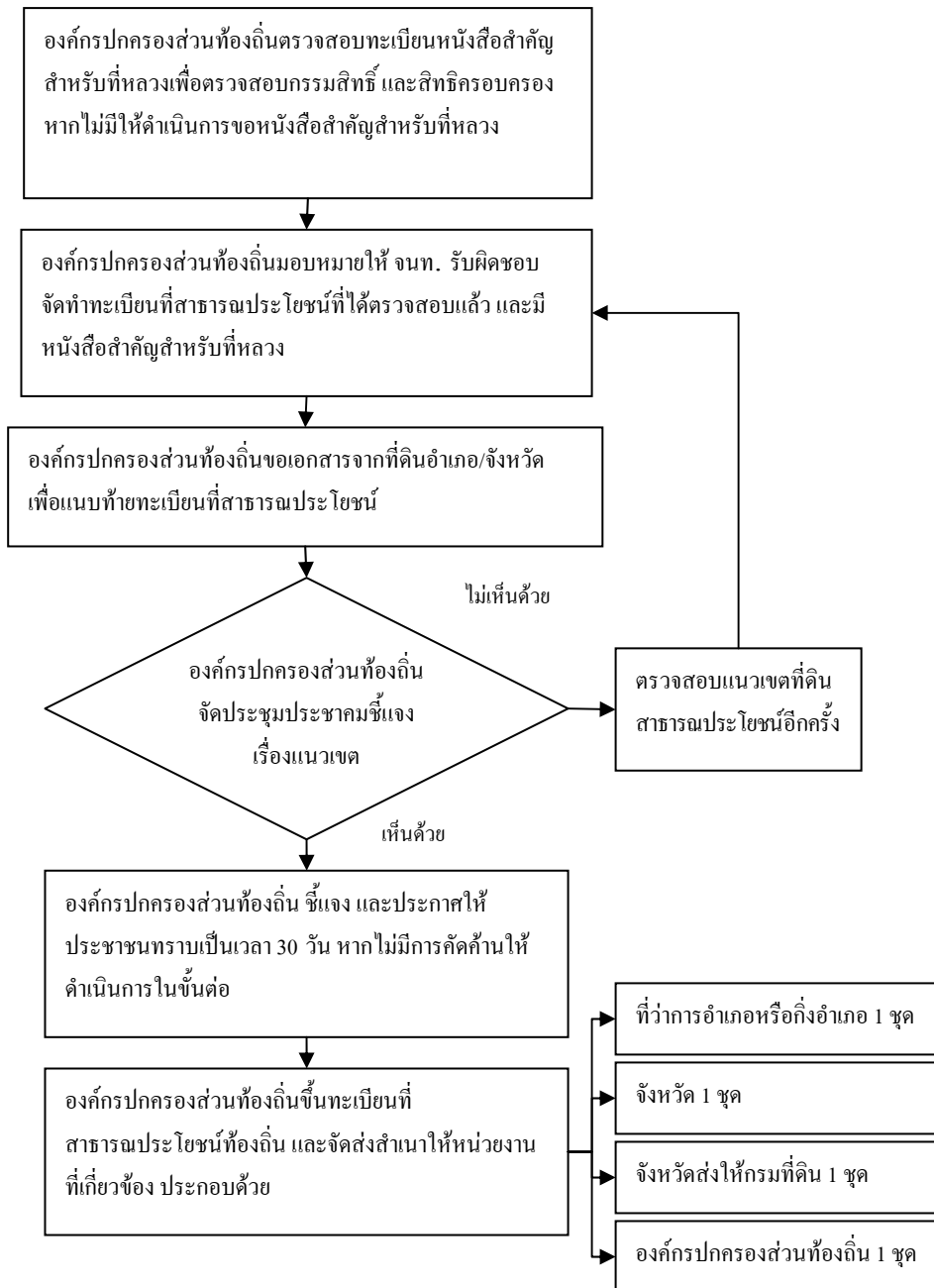
ข้อ 7 การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์

ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ ลำกระโดง ลำราง สาธารณะ และทางระบายน้ำที่อยู่ในความดูแลรักษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ดำเนินการสำรวจจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยให้จัดทำจำนวน 4 ชุด โดยให้เก็บรักษาไว้ดังนี้

1. ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ 1 ชุด
2. จังหวัด 1 ชุด
3. จังหวัดส่งให้กรมที่ดิน 1 ชุด
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 ชุด

ถ้าที่ดินแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามกฎหมายดำเนินการขออนุญาตออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง สำหรับที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ได้จัดทำทะเบียนไว้แล้วก่อนระเบียบนี้ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการขอคืนมาเก็บไว้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น 1 ชุด ทางสาธารณประโยชน์หรือทางน้ำสาธารณะที่ไม่ใช่ทางหลวงตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวงหรือทางที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยเฉพาะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายสำรวจจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ไว้เป็นหลักฐานด้วย ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องดำเนินการสำรวจจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

แผนภูมิขั้นตอนการขึ้นทะเบียนที่สาธารณสุขประโยชน์ท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544 ตามข้อ 7

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มอบหมายให้ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรืออาจมอบให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการในการจัดทำบัญชีรายการแสดงที่สาธารณประโยชน์ท้องถิ่น เรียกว่า “ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ท้องถิ่น สำหรับ...(ชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)...” พร้อมแนบแผนที่หรือแผนผังของที่สาธารณประโยชน์ โดยอาจกำหนดรูปแบบตามความเหมาะสม

ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้เก็บรักษาต้นฉบับและจัดทำสำเนาทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ท้องถิ่นอย่างน้อย 4 ชุด โดยมีหน่วยงานที่เก็บสำเนาทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ดังนี้

- (1) ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ 1 ชุด
- (2) จังหวัด 1 ชุด
- (3) จังหวัดส่งให้กรมที่ดิน 1 ชุด
- (4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 ชุด

ในกรณีที่มีการปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดของทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ท้องถิ่นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งสำเนาของส่วนที่มีการแก้ไขนั้นให้ผู้ถือครองสำเนาเอกสารด้วยซึ่งทะเบียนที่สาธารณประโยชน์อาจทำเป็นฉบับรวมของทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแยกตามพื้นที่หมู่บ้านก็ได้ตามความเหมาะสม

นอกจากนั้นการได้มาซึ่งแผนที่หรือแผนผังของที่สาธารณประโยชน์สามารถขอได้จากกรมที่ดินหรือ กรมโยธาธิการและผังเมือง โดยอาจจะใช้แผนที่มาตราส่วนขนาด 1 ต่อ 50,000 หรืออาจขอจากหน่วยงานอื่นได้ เช่น กรมที่ดิน กรมแผนที่ทหาร กรมโยธาธิการและผังเมือง

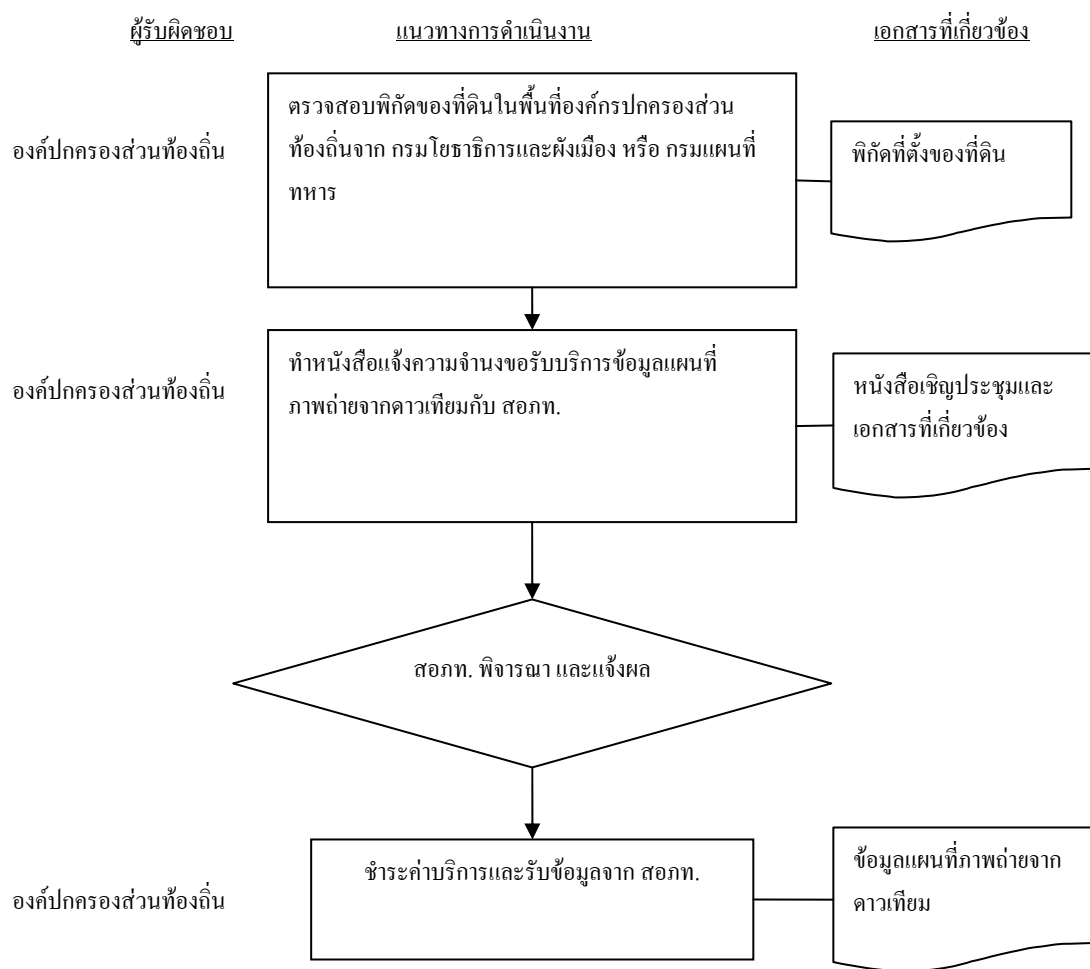
แต่หากต้องการแผนที่ซึ่งเป็นภาพถ่ายทางอากาศ หรือ ภาพถ่ายดาวเทียม ที่มีความละเอียดสูงกว่า เช่น มาตราส่วน 1 : 5,000 หรือ เป็นแผนที่ดาวเทียมซึ่งสามารถแสดงการใช้ประโยชน์ของที่ดินในพื้นที่นั้นๆ แล้ว

อันดับแรกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรติดต่อไปยังกรมโยธาธิการและผังเมือง จังหวัด หรือ กรมแผนที่ทหาร เพื่อตรวจสอบพิกัดที่ตั้งของพื้นที่นั้น ๆ

จากนั้นส่งหนังสือแจ้งความจำเป็นในการขอรับบริการข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายจากดาวเทียมไปยังผู้อำนวยการ “สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ” (สอภท.) ระบุวัตถุประสงค์ของการนำข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายจากดาวเทียมไปใช้งาน

ซึ่งจะได้ดำเนินการและแจ้งผลให้ทราบพร้อมส่งความตกลงในการใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม

แผนภูมิการขอใช้ขอรับบริการข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายจากดาวเทียม

ตาราง : รายการบริการภาพจากดาวเทียมรายละเอียดสูง IKONOS ในคลังข้อมูล สอภท.

ข้อมูลเชิงเลข	
1	ข้อมูลขนาด 10-100 ตารางกิโลเมตร คิดราคา 100 บาทต่อตารางกิโลเมตร
2	ข้อมูลขนาด 101-300 ตารางกิโลเมตร คิดราคา 75 บาทต่อตารางกิโลเมตร
3	ข้อมูลตั้งแต่ขนาด 301 ตารางกิโลเมตร ขึ้นไป คิดราคา 50 บาทต่อตารางกิโลเมตร

ภาพพิมพ์มาตราส่วน 1 : 4,000 โดยประมาณ		
ขนาด	ครอบคลุมพื้นที่ (ตร.กม.)	ค่าดำเนินการ (บาท)
A0	12	1,200
A1	6	600
A2	3	300

ที่มา : มาตรฐานการวางผังเมือง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

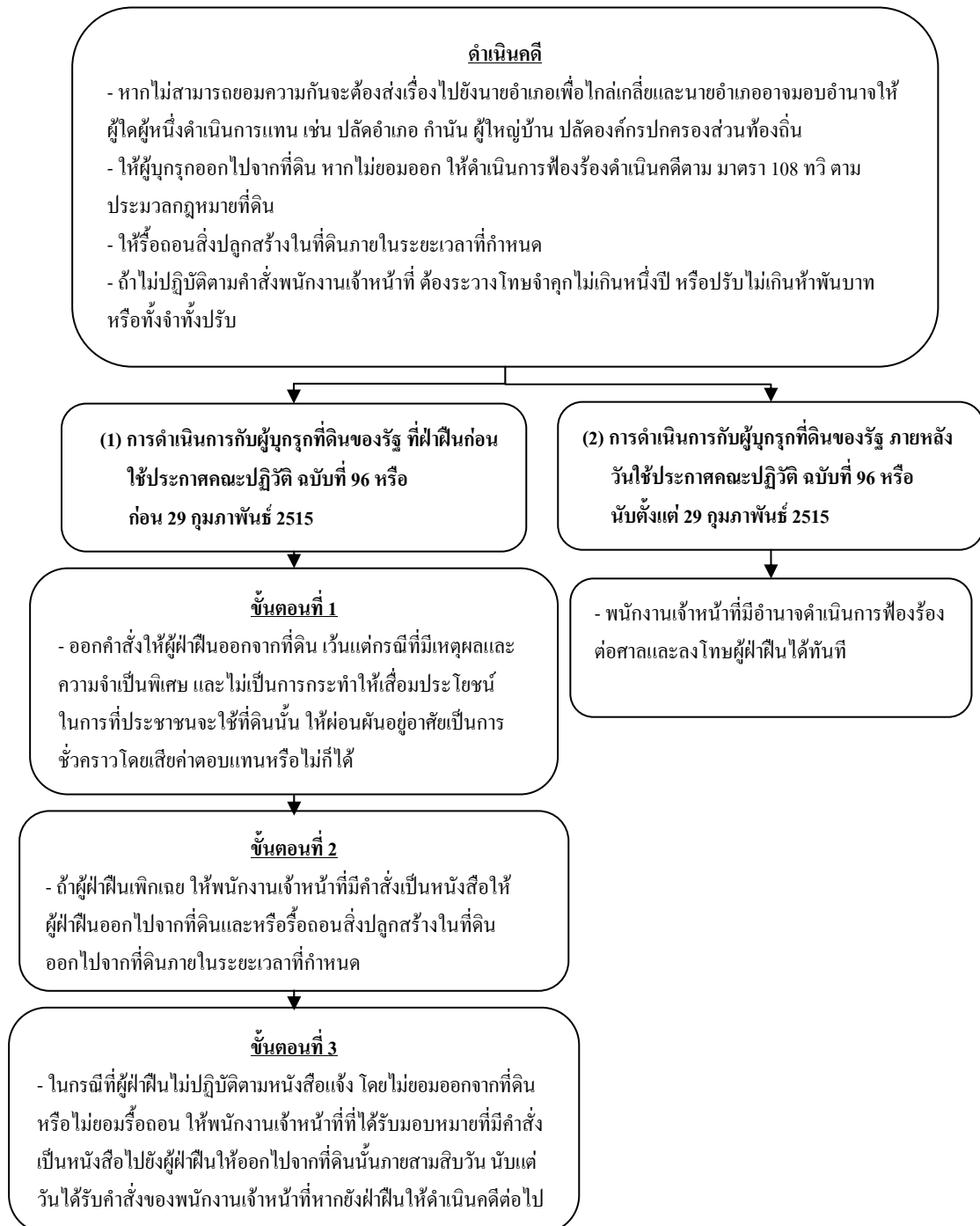
เมื่อตรวจสอบแนวเขตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดประชุมประชาคมเพื่อชี้แจงแนวเขตที่สาธารณประโยชน์แก่ประชาชนในท้องที่ให้ทราบโดยทั่วกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกาศแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ให้ประชาชนทราบ โดยปิดประกาศในที่เปิดเผย เช่น ที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ว่าการอำเภอ เป็นต้น

หากไม่มีการคัดค้านภายในสามสิบวัน ให้ขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์และจัดส่งสำเนาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544 ข้อ 7 ประกอบด้วย

- (1) ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ 1 ชุด
- (2) จังหวัด 1 ชุด
- (3) จังหวัดส่งให้กรมที่ดิน 1 ชุด
- (4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 ชุด

4. การเฝ้าระวังการบุกรุก และการดำเนินการ

แผนปฏิบัติการดำเนินการเมื่อพบการบุกรุกที่สาธารณสุขประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

การดูแลตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์นั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ เฝ้าระวังมิให้มีการบุกรุก หรือนำใช้ประโยชน์ส่วนตัว ดังนั้นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะ ดำเนินการออกตรวจสอบสภาพที่สาธารณประโยชน์โดยทั่วไป และทำรายงานสรุป และถ่ายภาพ เก็บไว้เป็นหลักฐาน เพื่อรายงานต่อนายอำเภอ และผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อตรวจ พบการบุกรุกมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.1 การตรวจสอบการบุกรุก

ในการตรวจสอบการบุกรุกนั้นเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ควรจะบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร และถ่ายภาพประกอบด้วย อีกทั้งควรมีพยานที่อยู่บริเวณใกล้เคียง หรือ อาจตรวจสอบจากแผนที่แนบท้ายหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง หรือ ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ก็ได้ โดยมีประเด็นการตรวจสอบ ดังนี้

- 1) ผู้บุกรุกเป็นใคร (ชื่อ-นามสกุล และบริเวณที่บุกรุก)
- 2) การบุกรุกในลักษณะใด มีสภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 3) ระยะเวลาที่ได้มีการบุกรุก และต้องตรวจสอบให้ได้ว่าบุกรุกก่อนวันที่ 29

กุมภาพันธ์ 2515 หรือไม่เนื่องจาก ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 108 จะมีผลแตกต่างกันในการปฏิบัติต่อผู้บุกรุก และการดำเนินคดี

ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบว่าที่สาธารณประโยชน์ถูกบุกรุกในลักษณะใด เช่นการขยับหลักเขต หรือ การเข้ามาสร้างที่อยู่อาศัย หรือ มีการใช้ที่สาธารณประโยชน์บริเวณนั้น โดยมีใช้เพื่อส่วนรวม ดังนั้นจะช่วยให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสามารถตัดสินใจในการดำเนินการ ได้โดยง่าย และอาจจัดทำแบบฟอร์มสำหรับตรวจสอบการบุกรุก เพื่อสามารถใช้เป็นหลักฐานในการติดตามผล และรายงานผลต่อนายอำเภอ และผู้บริหารองค์การปกครองท้องถิ่น

ตัวอย่าง แนวทางการจัดทำแบบฟอร์มตรวจสอบสภาพที่สาธารณสุขประโยชน์

(ตัวอย่าง)
บันทึกการตรวจสอบสภาพที่สาธารณสุขประโยชน์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....ตำแหน่ง.....
ได้ทำการตรวจสอบสภาพที่สาธารณสุขประโยชน์ของ.....(องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น).....ตามทะเบียนเลขที่.....
.....แล้วปรากฏว่าสภาพลักษณะของที่สาธารณสุขประโยชน์.....

1) มีอาณาเขตพื้นที่ขนาด.....ตารางกิโลเมตร หรือไร่.....งาน.....วา
ทิศเหนือ ยาว.....กม. จด.....
ทิศใต้ ยาว.....กม. จด.....
ทิศตะวันออก ยาว.....กม. จด.....
ทิศตะวันตก ยาว.....กม. จด.....

2) การบุกรุก หรือ การลุกล้ำ.....

3) จำนวนเนื้อที่สาธารณสุขประโยชน์ที่ถูกบุกรุก.....

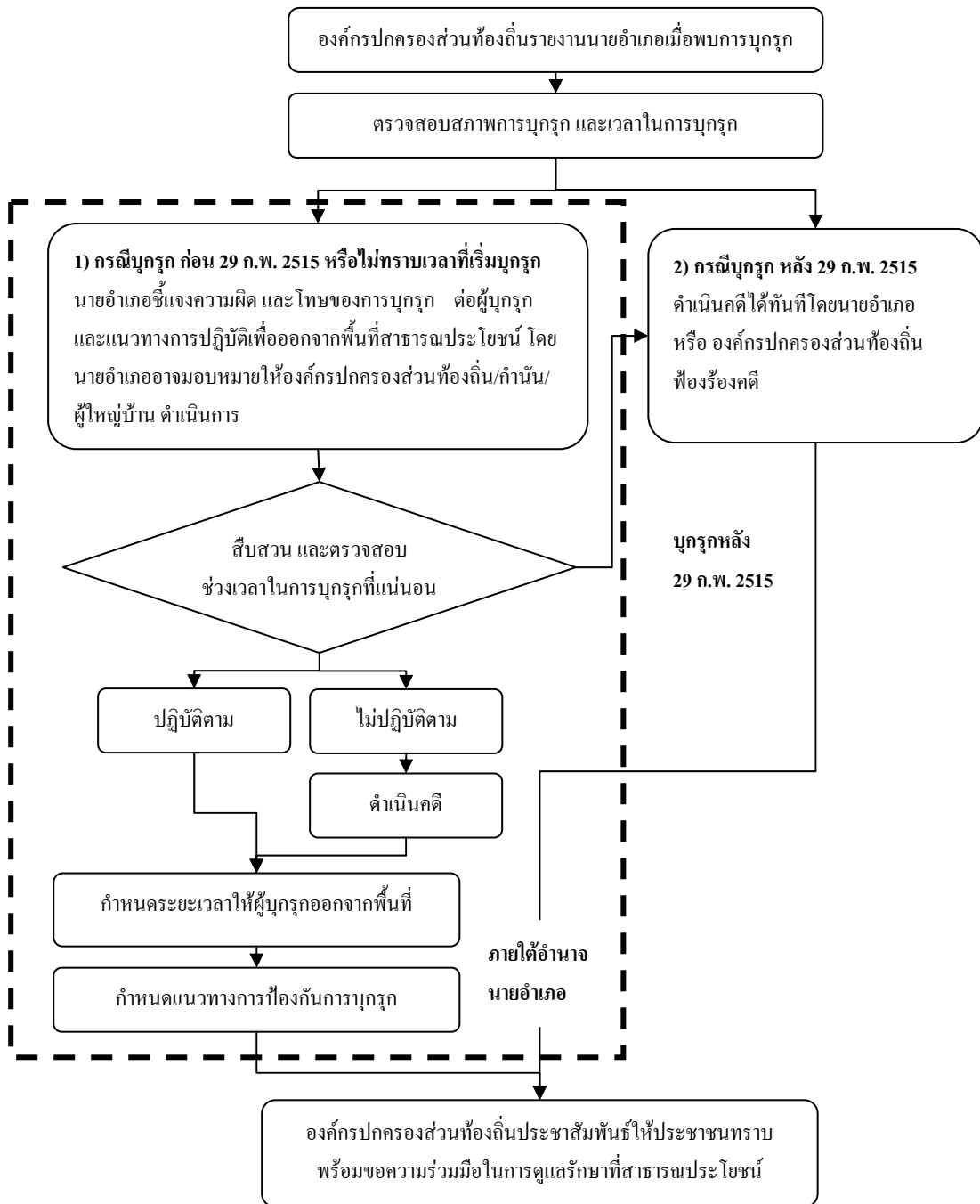
4) ความเห็นประกอบอื่นๆ.....

5) ภาพถ่ายประกอบการตรวจสอบ (ถ้ามี)

ลงชื่อ.....ผู้ตรวจสอบ
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

4.2 แนวทางการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนภูมิการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเมื่อพบผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์

แนวทางการดำเนินการขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะต้องดำเนินการภายใต้อำนาจ และการมอบหมายให้ดำเนินการจากนายอำเภอ เว้นแต่อำนาจในการฟ้องร้องคดี ซึ่งเป็นอำนาจในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาในการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ว่าเกิดขึ้น ก่อนหรือหลังวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515 ซึ่งทำให้การปฏิบัติ และการดำเนินคดีแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีการสืบสวนและตรวจสอบให้แน่นอน

1) กรณีบุกรุก ก่อนวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515 หรือ ไม่ทราบเวลาในการบุกรุกที่แน่นอน

หากไม่ทราบเวลาในการบุกรุกที่แน่นอนให้ดำเนินการตามแบบการบุกรุกก่อนวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515 เนื่องจากแม้มีความผิดเกิดขึ้นจริง แต่อำนาจในการฟ้องร้องคดีขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับหลังจากนั้น หากฟ้องร้องโดย องค์ปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถตรวจสอบได้จะเป็นการกระทำที่ละเมิด มาตรา 108

(1) นายอำเภอ ดำเนินการชี้แจงให้ผู้บุกรุกทราบว่า การบุกรุกนี้ มีความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 มาตรา 9 กำหนดห้ามมิให้บุคคลเข้าไปยึดถือครอบครองหรือทำด้วยประการใดให้เป็นการทำหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวดทราย หรือเข้าไปยึดถือครอบครองรวมถึงการก่อสร้าง หรือเผาป่า ที่ดินของรัฐ ถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือ มิได้รับอนุญาตจากหน่วยงานเจ้าหน้าที่ หากผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรา 9 มีความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 108 และ 108 ทวิ ดังนี้

ประมวลกฎหมายที่ดิน

มาตรา 9 ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐนั้นถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือ มิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

- (1) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้างหรือเผาป่า
- (2) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ
- (3) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

(2) เมื่อนายอำเภอ หรือ จะมอบหมายให้ผู้ใดผู้หนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทนพนักงานเจ้าหน้าที่ (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น / กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน) ดำเนินการให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 108 โดยให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดิน และหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด

กรณีผู้บุกรุกไม่ยอมออกจากพื้นที่สาธารณประโยชน์ ให้แจ้งความดำเนินคดีผู้บุกรุก และรายงานนายอำเภอทราบซึ่งผู้บุกรุกมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ประมวลกฎหมายที่ดิน

มาตรา 108 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 9 อยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ (แก้ไขโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2515) ใช้นับกับ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดินและหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในการกำหนดระเบียบตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยก็ได้

มาตรา 108 ทวิ นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ใช้นับกับ (เพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2515) ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 9 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

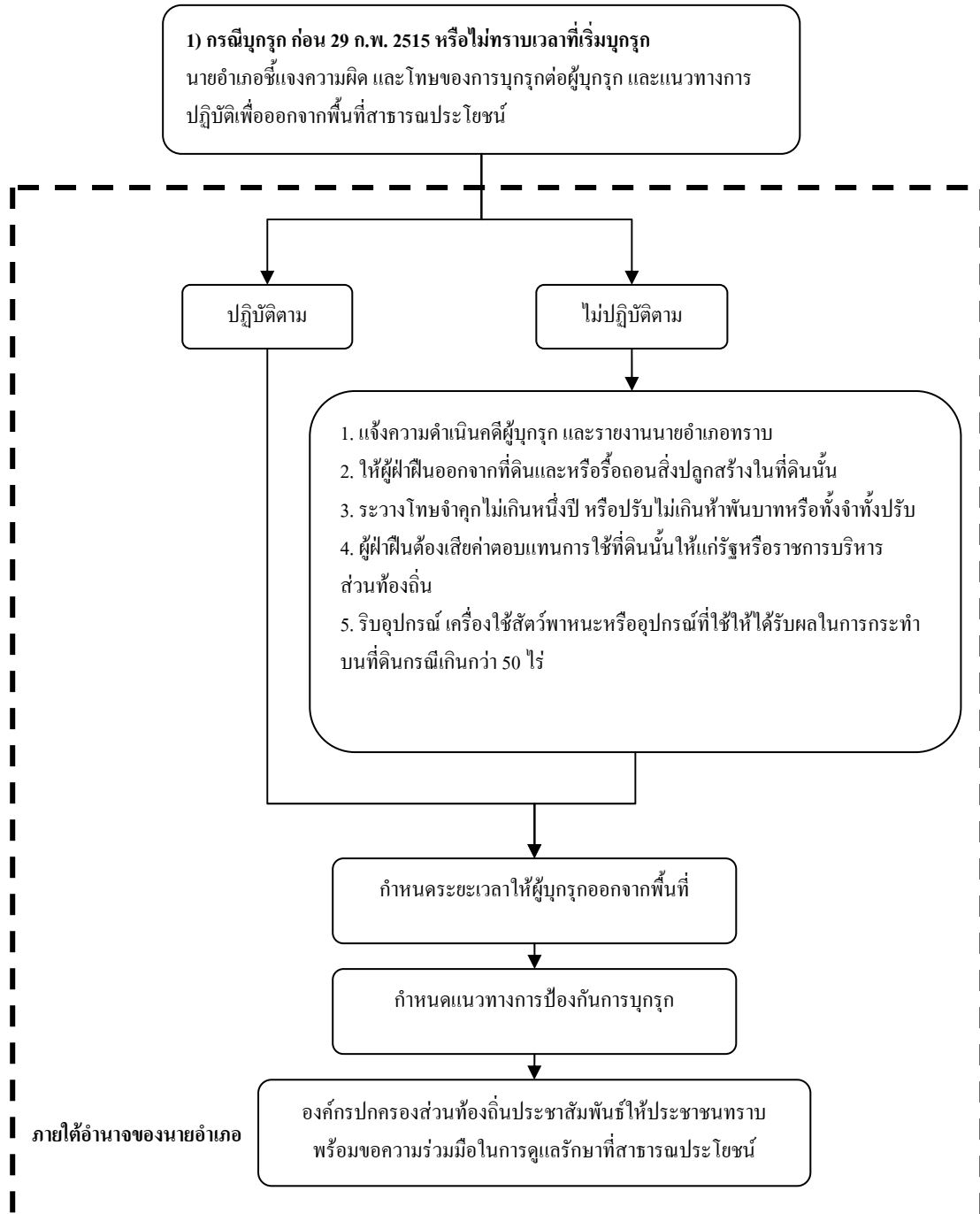
ถ้าความผิดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดคนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย

บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าว ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมิผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

- (3) กำหนดระยะเวลาให้ผู้บุกรุกออกจากพื้นที่
 - (4) กำหนดแนวทางการป้องกันการบุกรุก เช่น มีป้ายบอก ณ บริเวณที่สาธารณสุขประโยชน์ และจัดทำแนวเขตที่ชัดเจน ประกาศตามหอกระจายข่าวในพื้นที่ที่มีการบุกรุก จัดประชุม ชาวบ้าน เพื่อแจ้งให้ทราบพื้นที่สาธารณสุขประโยชน์มีแนวเขตแค่ไหน
 - (5) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ พร้อมขอความร่วมมือในการดูแลรักษาที่สาธารณสุขประโยชน์
- 2) กรณีบุกรุก หลังวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515
- ให้องค์ปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการฟ้องร้องคดีได้ทันที ทั้งนี้จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งหมดด้วย

แผนปฏิบัติการดำเนินงานเมื่อพบผู้บุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ กรณีบุกรุกก่อน 29 กุมภาพันธ์ 2515

5. การดำเนินคดี กรณีมีการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐอีกประการหนึ่งก็คือ การดำเนินคดีกับผู้บุกรุก กล่าวคือ แม้รัฐจะสร้างหลักฐานขึ้นคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐโดยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และมีการจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ แต่ก็ยังเป็นเพียงหลักฐานของทางราชการที่จะใช้พิสูจน์ถึงความเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเมื่อมีคดีขึ้นสู่ศาล หรือใช้ในการพิจารณาว่าที่พิพาทเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ ส่วนตามสภาพความเป็นจริงก็ยังคงปรากฏว่ามีราษฎรบุกรุกที่ดินของรัฐอยู่เสมอ

รัฐจึงจำเป็นต้องออกกฎหมายวางมาตรการลงโทษผู้บุกรุกเหล่านี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้บุกรุกเข็ดหลาบ เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก โดยประมวลกฎหมายที่ดินได้บัญญัติให้ผู้ที่เข้าครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นความผิดในตัวเองโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 9 ดังนี้

มาตรา 9 ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐนั้นถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

- (1) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้างหรือเผาป่า
- (2) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ
- (3) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

บุคคลซึ่งเข้าไปครอบครองหรือทำการใดๆ ในที่ดินของรัฐโดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมเป็นผู้ฝ่าฝืนมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือ เป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ตามปกติเมื่อมีการบุกรุกที่ดินของรัฐ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดิน หากไม่ยอมออก พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาล

ปัจจุบัน มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน โดยบัญญัติโทษที่จะลงแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้ในมาตรา 108 และมาตรา 108 ทวิ ดังนี้

มาตรา 108 “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 9 อยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตาม

ระเบียบให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน และหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในการกำหนดระเบียบตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืน ต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยก็ได้”

มาตรา 108 ทวิ “นับแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 9 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดในวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดคนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย

บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าวให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่”

โทษของการฝ่าฝืนกระทำผิดบุกรุกที่สาธารณประโยชน์โดยสรุป

มาตรา 108 ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ใช้บังคับ

- ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และอาจต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วย

มาตรา 108 ทวิ นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ใช้บังคับ

- ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 9 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- ถ้าบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- ถ้าบุกรุกที่สาธารณประโยชน์เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และริบเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ
- ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้ความสะดวกต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 66 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

จากมาตราดังกล่าว จึงต้องแบ่งวิธีการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา 9 ออกเป็น 2 กรณี คือ

- การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96
- การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนหลังใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96

ประกาศคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ 96

โดยที่คณะปฏิวัติได้พิจารณาเห็นว่า.....

ข้อ ๑๑ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๐๘ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ อยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ

พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามระเบียบให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดินและหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ในการกำหนดระเบียบตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้น ให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยก็ได้

มาตรา ๑๐๘ ทวิ นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับในกรณีที่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรา นี้ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกจากที่ดินนั้นด้วย บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าว ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

มาตรา ๑๐๘ ตร ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้ความสะดวกต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๖๖ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท"

.....

(1) การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 (ใช้บังคับ 4 มีนาคม 2525)

การดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา 9 ในกรณีนี้พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรา 108 ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องมีหนังสือแจ้งไปยังผู้ฝ่าฝืนให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรา 108 ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1.1 กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อใช้ประโยชน์ของทางราชการเมื่อทบวงการเมืองซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ร้องขอตามระเบียบนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนทราบเพื่อปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

ก. ให้มาจัดการทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานต่อทางราชการภายในเวลาที่กำหนดว่าได้ครอบครองและทำประโยชน์อยู่ในที่ดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ตั้งแต่เมื่อใด และจะออกไปจากที่ดินได้เมื่อใด

ข. ให้มาทำความตกลงเพื่อเสียค่าตอบแทนตามอัตราและเวลาที่ทางราชการกำหนดให้

ค. เมื่อมีความจำเป็นอาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนและบริวารออกไปจากที่ดินหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากที่ดินด้วยก็ได้

1.2 กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตามระเบียบนี้ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินเว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นพิเศษ และไม่เป็นการกระทำที่เสื่อมประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

1.3 กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่ทางราชการมีโครงการจะจัดให้ประชาชนเข้าอยู่อาศัย และประกอบอาชีพ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดที่ดินเพื่อขอรับคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินและเพื่อปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ข้อกำหนดและเงื่อนไขในการจัดที่ดินตามโครงการจัดที่ดินนั้นต่อไป

1.4 กรณีที่ดินมีการบุกรุกเป็นที่ดินที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ไม่ว่าที่ดินนั้น รัฐมนตรีจะได้ประกาศหวงห้ามไว้ในมาตรา 9 (2) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินแล้วหรือไม่ก็ตามถ้ามีผู้ฝ่าฝืนเข้าไปทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพ หรือเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดินตามระเบียบนี้ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะแจ้งผู้บุกรุกให้ระงับการกระทำหรือสั่งให้ออกไปจากที่ดินนั้นและถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชนก็มีอำนาจให้ผู้ฝ่าฝืนแก้ไขการกระทำนั้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย

การแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ให้แจ้งเป็นหนังสือมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อ และชื่อสกุลของผู้ฝ่าฝืน
- (2) ตำแหน่งที่ดินที่เข้าไปบุกรุก ขีดถือครอบครอง หรือใช้ประโยชน์
- (3) กำหนดวิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามระเบียบให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินและหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินออกไปจากที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนดคือ

(1) ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนได้เข้าบุกรุก ขีดถือครอบครองได้ปลูกไม้ล้มลุกหรือธัญชาติไว้ให้กำหนดเวลาแจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นไม่น้อยกว่า 30 วัน หลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดินนั้นเสร็จแล้ว

(2) ในกรณีเป็นการบุกรุก ขีดถือครอบครองตามข้อ 1.4 ให้แจ้งให้ออกจากที่ดินที่บุกรุกหรือแจ้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างโดยเร็ว แต่ต้องไม่น้อยกว่า 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

(3) การบุกรุกขีดถือครอบครองในกรณีอื่นนอกจาก (1) และ (2) ให้แจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดที่แจ้ง แต่ต้องไม่น้อยกว่า 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

การส่งหนังสือแจ้งให้ส่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เว้นแต่ท้องที่ใดไม่สะดวกในการส่งทางไปรษณีย์ตอบรับ ก็ให้จัดเจ้าหน้าที่นำไปส่ง และในกรณีที่ให้เจ้าหน้าที่นำไปส่งให้ปฏิบัติ ดังนี้

(1) ให้ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกันกับผู้ฝ่าฝืนนั้นลงชื่อรับหนังสือในใบรับ แล้วเก็บเข้าเรื่องไว้เป็นหลักฐาน

(2) ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตาม (1) ไม่ยอมลงชื่อ ให้เจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือแจ้งบันทึกเหตุการณ์และเหตุผลในการไม่ยอมรับหนังสือแจ้งไว้ และให้มีพยานอย่างน้อย 2 คน ลงชื่อรับรองไว้ในบันทึกนั้นด้วยเมื่อผู้นำส่งหนังสือแจ้งได้ปฏิบัติกรดังกล่าวนั้นแล้ว ให้ถือว่าผู้ฝ่าฝืนได้รับหนังสือแจ้งแล้ว

ผู้ฝ่าฝืนผู้ใดมีความจำเป็นไม่อาจจะปฏิบัติตามหนังสือแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ให้ยื่นคำร้องขอผ่อนผันล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก่อนครบกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร ก็ให้มีอำนาจผ่อนผันได้ตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

ขั้นตอนที่ 3 ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหนังสือแจ้งโดยไม่ยอมออกจากที่ดินหรือไม่ยอมรื้อถอนให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ฝ่าฝืนและกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันได้รับคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หากผู้ฝ่าฝืนยังฝ่าฝืนอยู่อีก ให้ดำเนินคดีต่อไป

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อปรากฏว่าราษฎรได้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515 พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีกับผู้บุกรุกได้ทันทีที่มีการบุกรุก จะต้องมีการสั่งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินที่บุกรุกเสียก่อน เมื่อได้รับแจ้งไปแล้วผู้บุกรุกไม่ปฏิบัติตาม จึงจะถือว่าผู้บุกรุกมีความผิดตามมาตรา 108 ทวิ ในเรื่องนี้มีความพิพากษาฎีกาที่ 2469 / 2520 วินิจฉัยว่า “จำเลยเข้าไปยึดถือครอบครองที่ดินของรัฐมาตั้งแต่ก่อนมีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ออกใช้บังคับ เมื่อไม่ปรากฏว่านายอำเภอหรือคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อประโยชน์ของประชาชนได้เคยแจ้งให้จำเลยรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปแล้วย่อมจะเอาผิดแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 9 และ 108 ทวิ ไม่ได้”

(2) การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ภายหลังจากใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 (พ.ศ.2515)

บุคคลที่ฝ่าฝืนมาตรา 9 ภายหลังจากใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 (พ.ศ. 2515) ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ย่อมมีความผิดตามมาตรา 108 ทวิ พนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลและถูกลงโทษได้ทันที มาตรา 108 ทวิ ไม่ได้มีบทบัญญัติ

เหมือนมาตรา 108 ที่ใช้กับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ที่ให้การแจ้งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินก่อนที่จะฟ้องร้องดำเนินคดี

จากมาตรา 108 และมาตรา 108 ทวิ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดวิธีดำเนินการแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 108 เดิมบัญญัติให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดต้องถูกลงโทษ ต่อมาเนื่องจากมีผู้บุกรุกที่ดินของรัฐเป็นจำนวนมาก จนยากต่อการที่จะให้ราษฎรออกจากที่ดินที่บุกรุกรัฐจึงได้ตราประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 (พ.ศ. 2515) แก้ไขมาตรา 108 ใหม่และบัญญัติมาตรา 108 ทวิ ขึ้นมาใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือ ผู้บุกรุกที่ดินเดิมก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 (พ.ศ. 2515) จะใช้บังคับ ให้ไม่มีความผิดในการบุกรุกที่ดินของรัฐ เมื่อได้ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติกำหนดไว้ เช่น ให้ผู้บุกรุกอยู่อาศัยไปโดยเสียค่าตอบแทน ถ้าไม่ปฏิบัติหรือฝ่าฝืนจึงจะถือว่ามีความผิด ส่วนการบุกรุกที่ดินของรัฐที่เกิดขึ้นหลังการประกาศใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 (พ.ศ. 2515) เป็นการบุกรุกที่เกิดขึ้นใหม่รัฐจะไม่ให้ความช่วยเหลืออีกแล้ว โดยให้ถือว่าผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดทันทีที่มีการบุกรุก